

DOI: 10.5281/zenodo.3532866

УДК 351.338.43.02

Батур Ю. Г., к.е.н., доц., ННВЦ НУЦЗУ, м. Харків

Batur Yu., PhD of Economic Sciences, associate professor, National university of civil defence of Ukraine, Kharkiv

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

STATE MANAGEMENT AND REGULATION OF FORESTRY ENTERPRISES OF UKRAINE

В роботі розкрито сутність системи державного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю, фази інвестування інноваційних процесів, досліджено обсяги виконаних наукових та науково-технічних робіт та виділено основні чинники гальмування інноваційного розвитку аграрної галузі України. Визначено, що дана проблема повинна вирішуватися відповідно до державної концепції розвитку села та аграрної економіки із урахуванням інтересів як товаровиробників, так і сільського населення.

Ключові слова: *інновації, інвестиції, інноваційна діяльність, аграрна галузь, управління, обсяг науково-технічних робіт.*

In the work the essence of the system of state management of innovation-investment activity, phases of investment of innovative processes is revealed, the volumes of performed scientific and scientific-technical works are investigated and the main factors of inhibition of innovative development of agrarian industry of Ukraine are highlighted. It has been determined that this problem should be solved in accordance with the state concept of rural development and agr economy, taking into account the interests of both producers and rural population.

Keywords: *innovations, investments, innovative activity, agrarian branch, management, volume of scientific and technical works.*

Постановка проблеми. Рівень економічного розвитку держав в ХХІ столітті визначатимуть науково-технічний прогрес і інтелектуалізація основних факторів виробництва. Це означає, що в глобальній економічній конкуренції виграють країни, які забезпечать сприятливі умови для наукових досліджень і науково-технічних розробок, інноваційної діяльності в широкому розумінні. У зв'язку з цим важливо підкреслити, що сім прові-

дних держав світу, володіючи 46 макротехнологіями, контролюють понад 80% ринку наукомісткої продукції.

Успішне функціонування вітчизняних сільськогосподарських підприємств на сучасному рівні розвитку економіки України безпосередньо залежить від активної інноваційної діяльності, яка максимально використовує умови, створені зовнішнім середовищем, та можливості, що існують у внутрішньому середовищі підприємства. Визначення довгострокової стратегії інноваційного розвитку сільського господарства є складним питанням, яке потребує реалізації заходів, прийомів для забезпечення економічного зростання, використовуючи систему генерації нових знань, конкурентні механізми, підприємницьку активізацію та державну підтримку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем інновацій в аграрній сфері економіки України зробили такі українські вчені, як Н. Андреева, Б. Букринський, Т. Галушкіна, С. Ковальчук, С. Ілляшенко, Л. Купінець, Є. Мішенін, О. Садченко, В. Степанов та ін. В умовах сьогодення вчені досліджують та вивчають комплекс проблем економіко-екологічного оновлення аграрного сектору, проте є ще низка важливих та актуальних питань, які потребують обґрунтування методологічних підходів уведення інновацій у систему аграрного сектору економіки.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення теоретичних, організаційних та прикладних питань щодо засад державного управління інноваційно-інвестиційним розвитком сільського господарства та визначити пріоритетні шляхи державного управління галуззю.

Виклад основного матеріалу досліджень. Розвиток науково-технічного прогресу нерозривно пов'язаний із використанням результатів наукових досліджень у виробничій діяльності. Особливо значного розвитку цей процес набув у нинішньому сторіччі. Не менш важливим напрямком діяльності поряд із підтримкою наукових досліджень є процес використання результатів НДДКР на практиці. Саме швидкість застосування наукових досягнень у суспільному виробництві багато в чому визначає ефективність діяльності економічної системи, дає змогу отримати конкурентні переваги порівняно з іншими країнами в певному напрямі виробництва. Використання результатів наукових досліджень у виробництві здійснюється в ході інноваційної діяльності. Тому більш докладно розглянемо поняття «інноваційна діяльність». Згідно з Законом України «Про інвестиційну діяльність»: інноваційна діяльність визначається як «одна з форм інвестиційної діяльності», що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу.

Методичний підхід до конструювання взаємозв'язків, що формують систему управління інноваційно-інвестиційною діяльністю (ІІД) на підприємстві заснований на принципі необхідної різноманітності. Суть цього принципу можна сформулювати таким чином: «Різноманітність дій системи

управління інноваційно-інвестиційною діяльністю, що управляють, на підприємстві повинна покривати різноманітність всіх ризиків інноваційно-інвестиційного процесу». При цьому під системою управління розуміється послідовність і методи вирішення завдань управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на підприємстві [1, с. 133]. Звідси витікає, що для побудови системи, необхідно обкреслити і структурувати круг проблем і завдань, вирішення яких забезпечує ефективне досягнення цілей інноваційно-інвестиційної діяльності. Для вирішення цього завдання інноваційно-інвестиційний процес умовно розділений на чотири основні фази (рис. 1):

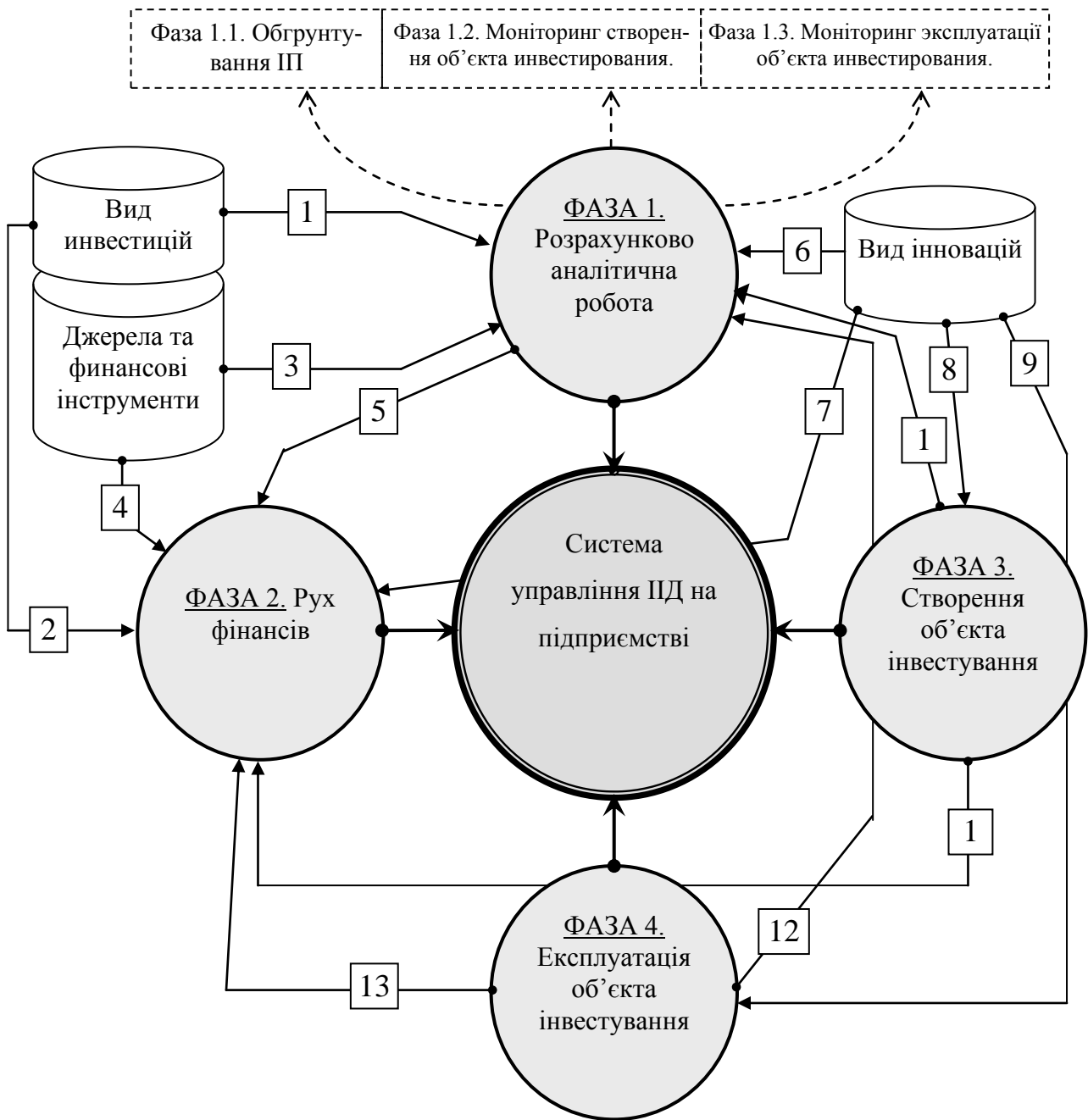

Рис. 1. Модель формування системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю на підприємстві

Фаза 1 – «розрахунково-аналітична робота». Даний блок враховує розрахунково-аналітичні завдання, що вирішуються на стадіях.

Фаза 2 – «Рух фінансів». Даний блок включає організаційно-розпорядливі дії із забезпечення руху фінансових коштів і власне фінансові потоки. Сюди включаються: 1) початок роботи: спілкування з кредитором, 2) інвестування отриманих фінансових ресурсів в основні засоби і поточні активи; 3) генерування грошового потоку як результату успішної діяльності; 4) сплата передбачених законом податків; 5) виплати інвесторам і кредиторам частини прибутку, що залишився; 6) напрям на ринок капіталів частини прибули у вигляді фінансових інвестицій.

Фаза 3 – блок «Створення об'єкту інвестування» враховує інформаційні і матеріально-речові процеси, в результаті яких відбуваються кількісні, якісні і структурні перетворення відповідно до цілей конкретного інвестиційного проекту.

Фаза 4 – «Експлуатація об'єкту інвестування» включає основні, допоміжні і обслуговуючі процеси, характерні для даного об'єкту інвестування (інноваційного продукту) або для виробництва даної інноваційної продукції [3, с. 23].

У ринковому середовищі успішне функціонування та розвиток промислових підприємств значною мірою залежать від рівня їх інноваційної діяльності. Впровадження інноваційних процесів дозволяє підприємству підвищувати конкурентоспроможність продукції та розширювати її асортимент, зберігати традиційні і створювати нові ринки збуту, покращувати умови праці, вдосконалювати процес виробництва та управління. Однак, не зважаючи на конкурентні переваги, які здатні забезпечити інноваційна діяльність, в Україні зберігається негативна тенденція погіршення практично всіх показників, які характеризують її стан у всіх галузях і зокрема в агропромисловому секторі (табл. 1).

Аналіз обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт показав, що абсолютні витрати у фактичних цінах останні 10 років зростають. Так, у 2010 році вони збільшилися у 2 рази проти 2005 року. Так само як і у 2018 році відносно 2010 року. Проте реальні витрати в долларовому еквіваленті на науку навпаки суттєво знизилися, особливо після 2013 року. Так, у 2018 р. вони склали 630 млн. долл., що у 1,5 рази менше порівняно з 2005 р., у 2 рази менше проти 2013 р. та на 63 %, ніж у 2010 р. Витрати на фундаментальні дослідження по відношенню до загальної суми витрат зросли до 26 % у 2010 р. проти 18 % у 2005 р., але скоротилися у 2018 р. до 22 %. Потрібно звернути увагу на те, що питома вага обсягу виконаних науково-технічних робіт у ВВП максимальною була у 2010 та 2013 роках, останні три роки суттєво скоротилася і склала 1,7 %.

За результатами досліджень, проведених фахівцями Світового банку щодо внеску окремих чинників у зростання ВВП, на основі інформації 68 країн відомо, що на технічний прогрес (інновації) у промислово розвинутих

країнах припадає приблизно 50% зростання обсягу виробництва.

Таблиця 1

Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт

Роки	Всього, у фактичних цінах		У тому числі на виконання			Питома вага обсягу виконаних науково-технічних робіт у ВВП, %
	млн.грн.	млн.долл.	фундаментальні дослідження	прикладні дослідження	науково-технічні розробки	
2005	4818	963	902	708	3208	1,1
2010	8107	1026	2175	1590	4342	2,6
2013	10248	1281	2698	2061	5489	2,4
2016	11530	510	2225	2561	6745	1,7
2017	13379	531	2924	3163	7292	1,7
2018	16773	630	3756	3568	9449	1,7

Джерело: складено на підставі [6]

Для більшості країн, що розвиваються, цей чинник відіграє меншу роль. Винятком є лише країни Східної Азії, де ця частка становить більше 25%. Вважається, що в цих країнах зростання відбувається більше за рахунок зростання витрат, ніж за рахунок підвищення ефективності їх використання. Забезпечення збереження ринкового механізму в зарубіжних країнах є однією з основних функцій держави. З метою захисту ринкового механізму і посилення конкуренції держава проводить антимонопольну політику, розробляє господарське законодавство й організовує його виконання, а також вирішує окремі економічні проблеми, де ринковий механізм спрацьовує недостатньо. У процесі господарської діяльності підприємств можуть виникати негативні (наприклад, забруднення навколишнього середовища) і позитивні побічні ефекти (наприклад, максимізація прибутків у результаті реалізації інновацій). Як із першими, так і з другими держава повинна боротись адміністративними та економічними методами [2, с. 20].

Чинники, що ускладнюють розвиток інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств [8], відображені у таблиці 2.

Як бачимо, основними чинниками, що гальмують інноваційну діяльність є нестача власних коштів (81,7 %), недостатня фінансова підтримка держави (50,9 %) та великі витрати на нововведення (49,3 %). На нашу думку, однією із основних умов прискорення інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств є саме посилення ролі держави у цьому процесі. У зв'язку з цим, актуальними залишаються ідеї Й. Шумпетера щодо

особливого значення монополій, як суб'єктів інноваційної діяльності, та ролі великих корпорацій. Загальновідомим є його висновок про взаємозв'язок структури ринку з існуванням монополій та рівнем інноваційної діяльності: "...монопольний стан фірми є головною умовою успішної інновації, потужного виробництва, збереження підтримуючих позицій для максимізації прибутку" [10, с. 127]. Шумпетер Аналіз наявних світових тенденцій також вказує на прогноз, що для макроекономічної конкурентоспроможності розвинутої країни швидкість відтвореного сукупного державно-корпоративного капіталу буде більш значущою, ніж умови обігу розрізнених приватних капіталів [9, с. 56].

Таблиця 2

Чинники, що гальмують інноваційну діяльність

Найменування чинників	Підприємства, яким перешкоджали названі чинники, у % до загальної кількості обстежених підприємств
1. Недостатня фінансова підтримка держави	50,9
2. Нестача власних коштів	81,7
3. Великі витрати на нововведення	49,3
4. Недосконалість законодавчої бази	33,5
5. Відсутність коштів замовників	31,7
6. Економічний ризик	32,5
7. Тривалий термін окупності	29,5
8. Низький платоспроможний попит на нову	25,5
9. Нестача кваліфікованого персоналу	13,7
10. Нестача інформації про нові технології	17,1
11. Несприйнятливість підприємств до нововведень	14,4
12. Відсутність можливостей для кооперації з	16,7
13. Відсутність попиту на продукцію	14,4

Головну роль корпоративних структур в національній інноваційній системі розвинутих країн визначають два принципові моменти:

- по-перше, це масштаби ресурсів, що використовуються, та масштаби отриманих результатів. Українські аграрії не можуть сконцентрувати необхідну для інноваційного процесу кількість ресурсів у зв'язку із їх невеликими розмірами, більше того, у разі, якщо суб'єкти господарювання знаходять джерела фінансування, то після успішної реалізації інноваційно-

інвестиційного проекту результати здебільшого належать інвесторам, підприємство ж виступає лише як база для збагачення; по-друге, економічна відповідальність за створення і комерційну реалізацію науково-технічних досягнень. Суб'єкти господарювання, які формують окремі сегменти аграрної галузі, знаходяться в транзитному стані, тому що не закінчено оформлення прав власності на майно та землю, які, в свою чергу, здебільшого використовуються на умовах оренди. У стан невизначеності зазначені структури втягує і мораторій на відчуження земельної частки та заборона на внесення права на неї до статутних фондів [5, с. 59]. Вказане впливає на рішення можливих інвесторів щодо фінансування інноваційних проектів, адже рівень ризику досить часто перевищує можливості отримання стабільних та високих результатів [4, с. 78; 7, с. 56]. Інвестиційна Пересада. Крім того, ситуацію погіршує і наявність сезонних та кон'юнктурних коливань цін на сільгосппродукцію, енергоносії тощо.

Основними чинниками, які гальмують розвиток інноваційної складової економіки в цілому та сільськогосподарської галузі зокрема, є: 1. Спрямованість державної політики на закріплення моделі економіки, яка ґрунтується переважно на низькотехнологічних укладах. 2. Недостатність інституціонального забезпечення інноваційної діяльності. 3. Недосконалість управління інноваційною діяльністю, яка виявляється в широко окреслених пріоритетах, що суперечить теоретичним засадам стимулювання інноваційної діяльності. На нашу думку, істотними вадами інноваційної політики, яка здійснюється в країні, є також її переважна спрямованість на управління “процесом”, а не “кінцевими результатами” технологічних змін. Інноваційна політика органів державної влади спирається на визначення пріоритетів розвитку певних галузей і перерозподіл бюджетних та позабюджетних коштів для розвитку інновацій.

Висновки. Таким чином, з одного боку, інноваційна модель розвитку аграрної галузі підвищує її продуктивність, замінює фізичну працю автоматизованими системами, сприяє розв'язанню проблеми продовольчої безпеки, а з іншого, вона недофінансовується з боку держави та самих підприємств із-за недостатньої кількості власних коштів. Тому дана проблема повинна вирішуватися відповідно до державної концепції розвитку села та аграрної економіки із урахуванням інтересів та взаємовигідним розв'язанням проблем як товаровиробників (укрупнення та об'єднання з метою підвищення рівня їх конкурентоспроможності), так і сільського населення, соціальної інфраструктури та навколишнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Витвицька О.Д., Формування стратегії інноваційного розвитку аграрних підприємств / Економіка АПК, 2011, №10.- С.132-138.
2. Гаврилюк М. М. Агропромисловому виробництву – інноваційний шлях розвитку // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 19-22.
3. Гальчинський А., Геєць В., Семиноженко В. Україна: наука та іннова-

ційний розвиток. – К., 1997. – 66 с.

4. Инвестиционная стратегия корпорации и институциональных инвесторов: Монограф. / Под ред. И. Л.Сазонца. – Днепропетровск: Наука и образование, 2003. – 132 с.

5. Могильний О. До питання про багатокладність сільського господарства // Економіка України. – 2005. – № 6. – С. 59-66.

6. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт: Державна служба статистики України: URL: <http://ukrstat.gov.ua/>.

7. Пересада А. А. Інвестиційний процес в Україні. – К., 1998. – 236 с.

8. Сіренко Н.М. Чинники гальмування інноваційного розвитку аграрної галузі України: URL: <http://www.stationline.org.ua/agro/43/4141-chinniki-galmuvannya-innovacijnogo-rozvitku-agrarno%D1%97-galuzi-ukra%D1%97ni.html>.

9. Федуллова Л. Потенційні можливості великого бізнесу у формуванні національної інноваційної системи України // Економіст. – 2006. – № 1. – С. 56-58.

10. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития: Пер. с англ. / Общ. ред. А. Г.Милейковского. – М.: Изд-во “Прогресс”, 1982. – 455 с.

11. Batyr, Y. (2019). FOOD SECURITY AS A COMPONENT OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE. EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES, 4(1), 15-25. Retrieved from <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/5>.

Reference:

1. Vitvitskaya, O.D. "Formation of strategy for innovative development of agricultural enterprises". *Economics of AIC* 10 (2011): 132-138. Print.

2. Gavrilyuk, M.M. "Agroindustrial production - an innovative way of development". *Economics of agriculture* 8 (2005): 19-22. Print.

3. Galchinsky, A., Geyets, V. and Semynozhenko, V. *Ukraine: Science and Innovative Development*. K, 1997. Print.

4. Sazonza, I.L. *Investment strategy of the corporation and institutional investors*. Dnepropetrovsk: Science and Education, 2003. Print.

5. Mogylny, O. "To the question of the complexity of agriculture". *Economy of Ukraine* 6. (2005): 59-66. Print.

6. Volume of completed scientific and technical works: *State Statistics Service of Ukraine*. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>.

7. Peresada, A.A. *Investment process in Ukraine*. K, 1998. Print.

8. Sirenko, N.M. *Factors inhibiting the innovative development of the agricultural sector of Ukraine*. URL: <http://www.stationline.org.ua/agro/43/4141-chinniki-galmuvannya-innovacijnogo-rozvitku-agrarno%D1%97-galuzi-ukra%D1%97ni.html>.

9. Fedulova, L. "Potentials of big business in the formation of the national innovation system of Ukraine". *Economist* 1 (2006): 56-58. Print.

10. Shumpeter, J.A. *The theory of economic development*. Per. with eng. General. ed. A.G. Mileikovskiy. M: Progress Publishing House, 1982. Print.

11. Batyr, Y. (2019). FOOD SECURITY AS A COMPONENT OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE. EAST JOURNAL OF SECURITY STUDIES, 4(1), 15-25. Retrieved from <https://ejss.nuczu.edu.ua/index.php/ejss/article/view/5>.